

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 54
Godina XXVII
Novembar, 2022.
[str. 303-306]

© Monos 2022

PRIKAZI I OSVRTI

Prof. dr. Kadrija Hodžić, Tuzlanski procesi 70-tih godina XX stoljeća

*Udruženje za modernu historiju, Sarajevo
2022.*

Svjetlost dana je, nakon višegodišnjega mukotrpnog rada, ugledala knjiga *Tuzlanski procesi* uglednoga tuzlanskog profesora Kadrije Hodžića koji slučaj tzv. Tuzlanske grupe, na čelu s tamošnjim revolucionarom Pašagom Mandžićem, pokušava rasvijetliti iz nešto drugačije perspektive u odnosu na one koje su desetljećima smatrane neupitnima.

Oko slučaja Pašage Mandžića i njegova kruga su se, kao i u mnogim drugim slučajevima, u vrijeme njegova nastajanja razvijale svakakve priče. Profesor Hodžić je, koristeći dokumente, taj slučaj osvijetlio, i time i sam dodao kamenčić u rehabilitaciji istinskog patriote i borca za mjesto tuzlanskoga kraja koje mu je po prirodi stvari moralo pripadati.

Iako Hodžićevu studiju čini 8 zasebnih poglavlja, prvo, poglavlje *Konstrukt „Tuzlanske grupe“*, dojam je, za razumijevanje tuzlanskog slučaja je i najznačajnije. Jer, u njemu je dana svojevrsna rendgenska snimka „Tuzlanske grupe“, a istodobno se i odgovara na pitanje kako je ona u centrima političke moći konstruirana.

Na čemu temeljim ovakav sud? Na, prije svega, činjenici da su u isto društvo ugurani ljudi koji baš ni po čemu nisu činili članove istog društva. U „grupi“ su, recimo, osobe, među kojima, ili barem među dijelom njih, nema gotovo nikakvih relacija, a samo neke među njima vežu povremeni prijateljski susreti – i po tomu je teško i pretpostaviti da bi mogli biti članovi nekakve ilegalne, kamoli politički tijesno umrežene, k tome još i antisistemske grupe kako ju se znalo čašćavati.

Ili, osim troje njezinih članova – Bureka, Čokića i Hodžića – svi ostali su bili ili umirovljeni ili pri kraju vlastitih radnih karijera – uglavnom, u životnoj dobi u kojoj padaju sve vrste ambicija, kamoli djelovanje protiv sistema i države.

Sve to upućuje na zaključak da cilj konstruiranja Tuzlanske grupe nije bio zaustavljanje grupnog „antisistemskeg“ djelovanja nego obračun s jednim, eventualno s nekoliko ljudi, koji su bili problem stvarnim nositeljima političke moći tuzlanskog prostora.

Naravno, autor se pobrinuo da političku i povijesnu pozadinu velike harange i detaljnije osvijetli. A ona je u različitom viđenju razvoja Tuzle koje je imao Pašaga Mandžić i jedan broj ljudi bliskih njemu na jednoj, te lokalni i republički zvaničnici s područja Tuzle na drugoj strani.

Pri tome, glavna meta je bio Pašaga Mandžić. Zašto? Zato što je u tuzlanskom kraju prepoznavan kao stvarni autoritet u društveno-političkom životu i osmišljavanju gospodarskih koncepcija razvoja Tuzle i tuzlanskog kraja. I jer je, kao čovjek koji je odan toj misiji, često djelovao vanforumski, na terenu, nasuprot birokratskoj užtogljenosti donošenja svih važnijih odluka na partijskim sastancima i sa suglasnošću drugova odozgo.

Dio razloga zašto je oštrica tuzlanskih moćnika okrenuta prema Mandžiću treba, istine raditi, tražiti i izvan toga – u personalnom animozitetu Mandžića i nekih među tuzlanskim republičkim moćnicima, potom u njegovu zahtjevu da se preispitaju i greške partizanskog pokreta, koji je doveo do sukoba između njega i CKSK BiH itd. A to je Mandžićevim političkim protivnicima, uz ino, davalo materijala da se, napadajući njega, sami prikažu pouzdanima, partiji lojalnima, pa i spasiteljima sistema.

Sukob s Mandžićem se, dakako, nije dogodio preko noći. Naprotiv, imao je svoju genezu, čiji korijeni sežu još u pedesete godine XX. stoljeća, u vrijeme razvoja komunalnog sistema i poticanja lokalne samouprave. Ta sistemski promjena je Mandžiću, kao prvom čovjeku tuzlanskoga sresa, omogućila snažniju orijentaciju na razvoj gospodarskih kapaciteta, ali i snažniji upliv u kadroviranju u tom dijelu BiH. Zbog toga je, međutim, bio izložen i sve oštrijim napadima za lokalpatriotizam, antisamoupravno djelovanje i slično – zbog čega se vrlo brzo našao na udaru i partijskih kritika, iza čije organizacije su stajali i lokalni i republički partijski moćnici tu-

zanskoga kraja koji su obračun s Mandžićem koristili za vlastito napredovanje.

Kad je svemu tome prikazano njegovo neslaganje s viđenjima ratnih događanja u Sjeveroistočnoj Bosni, postojećim sukobima je dodan i sukob s Rodoljubom Čolakovićem, a time je i njegova sudbina praktično bila zapečaćena jer mu je, uz sve dotadašnje optužbe, sada prikazen i muslimanski nacionalizam – što, dakako, nije imalo nikakve veze ni s Mandžićem, ni sa stvarnim stanjem stvari.

Ako bi htjeli napraviti neku vrstu rezimea, 1975. godina, isključivanje Mandžića iz SK i sudski proces „Tuzlanskoj grupi“ su samo kraj političkog obračuna s Mandžićem koji je trajao dvadesetak godina. A nakon obračuna je, u godinama koje su slijedile, nakon Mandžićeve smrti, učinjeno sve kako bi ga se zauvijek potisnulo iz historijskog sjećanja.

Pri tome je posebno zanimljivo da je sam Mandžić, kojemu je prikazana uloga „vođe neprijateljske grupe“, u konačnici – zbog odluke političkog vrha da ipak ne može biti sudski procesuiran, za što je, kažu, presudan

bio Titov nalog da se Pašagi ne „pakira“ – iz sudskog procesa izostavljen, ali je pretvoren u krunskog svjedoka i, po svjedočenju profesora Bureka, prisiljen da u procesu protiv sedam optuženih pročita izjavu koja mu je prethodno izdiktirana, a da su ostali, osobe iz kruga njegovih najbližih suradnika, zbog „antisocijalizma, nacionalizma, okupljanja ‘unutrašnjih’ i saradnje s ‘vanjskim neprijateljima’“, završili na robijama. Iz perspektive tadašnje Jugoslavije, što nije ništa manje važno, slučaj Tuzlanske grupe je imao i širu, jugoslavensku dimenziju jer se njezino proizvođenje događa u vrijeme obračuna s hrvatskim proljećarima i srbijanskim liberalima. Utoliko je ovakva grupa, kao nastavak tada već sankcioniranog slučaja „bosanskih liberala“ – Hume, Karabegovića, Kapetanovića i Kapora – bila u funkciji uspostavljanja ravnoteže krivice među nacijama, u ime koje je, kako piše prof. Hodžić, trebalo naći krivce i među Muslimanima, posebice zbog činjenice da je Mandžić stavove Hume i ostalih i sam podržavao.

Što se, pak, autora *Tuzlanskih procesa* tiče, fascinira serioznost s kojom propituje svaku od dimenzija tuzlanskoga slučaja. U studiji se, naime, operira s nekoliko stotina imena koja su za „Tuzlansku grupu“ vezana na neki način. I sve njih se gotovo filigranski prati i smješta u pojedine dijelove ukupnoga događanja.

Fascinira, potom, kako Hodžić do najsitnijih detalja ulazi u suštinu suprotstavljenih pogleda o razvoju Tuzle, a koji su Mandžića i njegov krug stajali političkog i pravnog progona, neke od njih i slobode. Ili, na koji se način dešifrira fakte i pozadinu kontroverzi o krizi ustanka u istočnoj Bosni koji su, očito, bili glavni razlog da se Mandžiću, prekaljenom komunističkom rev-

olucionaru, prikači i krimen muslimanskoga nacionalizma.

Na koncu, Hodžićev doprinos u rasvjetljavanju, kako prvih razilaženja Mandžića s Partijom 1971. g, tako i konačnog obračuna 1975. godine, je takav da će slučaj „Tuzlanske grupe“ dobiti sasvim drugi predznak od onog kojeg je imao sva prethodna desetljeća – i u literaturi i u svakodnevnom životu.

Stoga je od neprocjenjive vrijednosti da je ova knjiga ugledala svjetlost dana, kako zbog rehabilitacije nevinih ljudi iz tzv. „Tuzlanske grupe“, tako i zbog historijske istine o jednom vremenu. I stoga je svima, koji do informacije o Hodžićevoj knjizi dođu na bilo koji način, preporučam. Važno ju je pročitati, posebice ljudima šireg tuzlanskoga kraja, iz mase razloga.

Recimo, pri čemu nije nevažno da je knjiga pisana pripovjedačkim, jezikom koji tjera na čitanje u cugu, uopće nije upitno da će nakon nje, svatko ko je pročitao, biti bogatiji za spoznaju druge strane istine jednog historijskog događaja tuzlanskoga kraja.

Ili, iako sam kritičar logike zbog koje BiH i njezini ljudi ceo moraju plaćati danas, slučaj Mandžić pokazuje kako ovaj prostor nikad nije bio pošteđen navale uobičajene „balkanske pameti“, zapravo svega što je u funkciji borbe za vlast i moć.

Na koncu, knjiga prof. Kadrije Hodžića ima posebno značenje iz lokalne, tuzlanske perspektive, jer prosječnom čovjeku tuzlanskoga kraja pomaže da formira nešto drugačiju istinu i o Mandžiću i o tuzlanskom slučaju od one na kojoj je živio prethodnih pola stoljeća. A istina o prošlosti je važna, pa kad god pokušala na vrata.

Akademik prof.dr.sc. Slavo Kukić

